

KURT MOTİFİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yrd. Doç. Dr. Hacer GÜLŞEN*

ÖZ

Kurt, Türk milletinin sembolüdür. Ortaasya'dan bu yana, özellikle Oğuz Destanında ve diğer destanlarımızda kurt, yol gösterici olarak dikkat çeker. İnsanın başka bir canlıya dönüşmesi (Don değiştirme- methamorphose) ise sadece bizde değil, dünya masallarında da var olan bir durumdur. Edebiyatımızda özellikle Millî Mücadele dönemi edebî ürünlerinde kurt motifi dikkate değer bir özellik taşımaktadır. Alfred de Vigny'nin “Kurdun Ölümü” şiirinin en güzel açıklaması Yahya Kemal tarafından yapılmış, Türk milletinin verdiği büyük mücadeleyle kurdun verdiği ölüm kalım mücadelesi arasında bir benzerlik kurulmuştur. Halide Edip, yurt dışında izlediği kurt motifli bir filmde çok etkilenmiş ve o da “Dağa Çıkan Kurt” adlı hikâye kitabını meydana getirirken yine Türk milletinin içinde bulunduğu ölüm kalım savaşını göz önüne almıştır. Ancak günümüzde de popüler kültürde, özellikle bazı filmlerde malzeme olarak “kurt” motifinin dikkat çektiği görülmektedir. Fakat bilinmelidir ki, kurt motifi ve kurda dönüşme, içinde kurt motiflerinin olduğu ürünler, Ortaasya Türk kültüründen tüm dünyaya yayılmıştır. Makale bu motifin izlerini sürecektir, Türk mitolojisinde ve edebiyatında görünümünü ele alacak ve günümüzde bu malzemenin popüler kültürün malzemesi olarak nasıl işlendiğini belirlemeye çalışacaktır.

ANAHTAR KELİMELEER: Kurt, motif, edebiyat, popüler toplum

A RESEARCH ON KURT MOTİVE

ABSTRACT

Wolves are the symbol of the Turkish Nation. The wolves stand out as the guiding spirit since the period of Central Asian Turks, especially in the Oğuz Epic and the other epics. Metamorphose of human beings is not a situation existing for us only, but for all the human beings. In our literature, the wolf pattern has an incredible feature in the literary works of the period of National Struggle. Yahya Kemal explained “Death of a Wolf”, a poem by Alfred de Vigny, best and made an analogy between the great struggle the Turkish people were experiencing and the struggle the wolf was making while dying. Halide Edip was impressed a lot by a film with a wolf pattern and while she was writing her story book called “The Wolf that Took the Hills”, she took the death- or -life struggle of the Turkish nation as example. However, we can see that the wolf pattern is being used especially in some films in the popular culture. We should know that the wolf pattern or turning into a wolf, the products

* İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, h.gulsen@iku.edu.tr

with wolf patterns have all spread to the world from Central Asian Turks. Our study will follow the traces of this pattern, will deal with the presence of it in Turkish mythology and literature and will try to identify how this is used as the material of the popular culture.

Key words: Wolf, pattern, literature, popular society

“Bir kurt göründü, ışıқта soluyarak!
Bir kurt ki gök yelesi! Bir kurt ki gömgök tüylü!
Bakıyordu Oğuz’a, ışıқта uluyarak!”
(Oğuz Destanı)

Kurt, Türk milletinin sembolüdür: “Kurt Göktürklerde, tuğlar ile bayrakların tepesinde yer alma yolu ile, bir devlet sembolü olmuştur. Ortaasya, Altaylar ile Sibirya’da yayılan Türk Halk edebiyatında ise kurt, hâlâ kalın bir mitoloji tülüne bürünmüş görünmektedir. Oralarda insan, bazen kurt donuna giren bir yiğit; bazen bir dev oğlu olur. Bazen de gökte, Büyükayı burcu ile birlikte görülür. Çoğu zaman güzel kızlara karşı ise aşırı bir eğilimleri vardır. Ortaasya Türk halk edebiyatında kurt, çoğu zaman erkektir. Büyük devlet kurmuş olan Türklerde, örnek olarak Göktürklerde ise kurt- dişi, yani büyükanne’dir.”¹

Kurt motifi üzerinde durmadan önce motif dediğimizde ne anlıyoruz bundan bahsetmek yerinde olacaktır. Sanat eserlerinde, belli aralıklarla tekrarlanan, bazen ufak- tefek farklılıklar göstermekle beraber, ana hatlarıyla sabit özelliklere sahip küçük unsurlara “motif” adı verilir. Motifler, kompozisyona dâhil olduklarından, eserin şekil almasında yani içyapısında, organizasyonunda önemli bir rol oynarlar. Bu bakımdan bir edebi eseri, bir halıya veya bir musiki parçasına benzetmek mümkündür. Bir halı nasıl belli aralıklarla tekrarlanan ve bazı küçük farklılıklar gösteren bir motifler kompozisyonu ise, bir edebi eser de motiflerden vücuda gelmiş bir bütündür. Bir musiki eseri de “leit- motif”e bağlı çeşitli motifler dizisidir. Bu motifler belli aralıklarla tekrarlandıkları için, bir edebî eserde yazarın ana fikrinin ortaya konulmasına da yardımcı olurlar.²

Bu makalenin konusu olan Kurt veya boz kurt (*Canis lupus*), köpekgiller (*Canidae*) familyasının en yaygın ve en iri türüdür. Köpek ise, boz kurdun bir alt türüdür. Gri kurt ya da orman kurdu olarak da bilinen boz kurt, dünyadaki en yaygın ve en çok bilinen kurt türüdür ve bu nedenle sıklıkla kurt sözcüğü ile eş anlamlı olarak kullanılır.³ Kurt aynı zamanda: 1. Yumuşak vücutlu, uzun gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı küçük hayvana solucana da denir. Aynı zamanda 2. Bazı böceklere veya bazı böcek kurtçuklarına verilen addır. Yine Kurt Kıyan: Afrika’da yaşayan sıgırcıkgiller familyasının genel adıdır, Kurt sineği: Kurtlara dadanan bir sinek türünün adıdır. Kurt köpeği ise kurt ve köpek kırması bir köpek türüdür.⁴

“Yaşayan halk inançlarında kurdun birçok aksamı insanların sağlığını korumakta veya hastalıkların tedavisinde onlara yardımcı olmaktadır. Uygur Türkleri tedavide kullandıkları otlardan bazılarında Bori Soymisi, Kurtboğan ve Kurt Pençesi isimlerini vermiştir. Ayrıca Kurtyemez; omurilik soğanı, Kurtboğan; güçlü kuvvetli şişman adam anlamına da gelen bitki

¹ Bahaeddin Ögel, “Türk Gelenek ile Destanlarında Kurt”, Türk Mitolojisi, C.1, TTK Basımevi, Ankara 1998, s.115

² Zeynep Kerman, “Sami Paşazâde Sezai’nin Roman ve Hikâyelerinde Kuş Motifi”, Mehmet Kaplan’a Armağan, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984, s.202

³ Vikipedi, Özgür Ansiklopedi - <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kurt>

⁴ Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s.1261

isimleridir. Kurt ismi ile bağlantılı daha birçok isim bitkilere ad olmuştur. Bunlardan bazıları, Kurtayağı (Kiprit otu), Kurt Bağı (Defne, Sırımağı,) Kurtbağrı, Kurtbaharı, Kurt baklası (Domuz baklası), Kurt böğürtleni (Güzel Avrat Otu) Kurt Kirişi (Ak yıldız), Kurt kulağı, (Kuzu kişnişi, Sığır kuyruğu) Kurtluca (Loğusa otu) Kurt Menç (Menengiç) Kurt Otu (Civanperçemi), Kurt Peçesi, Kurt Soğanı (Ak Yıldız) Kurt Tırnağı (Kurt Peçesi), Kutum (Aspir) gibi pek çok kurt isimli bitki vardır. Güney Azerbaycan Türkleri hayvanlarda görülen karın şişmesi ve insanların bir kısım boyun ağrılarında, süt sorunu olan annelerin tedavisinde Kurt Peçesini kullanırlar. Kurt Peçesi ayrıca şok tedavilerinde de kullanılmaktadır. İran, Azerbaycan ve Türkiye’de kurt ciğeri yenilerek korkunun yenileceğine inanılır. Kurdun diş ve kemiklerinin nazarı önlediği inancı vardır. Bunları artırmak hatta kurdun dişi, kurutulmuş gözü, tırnağı kemiği, kılı, postu, kanı, peçesi, ciğeri olmak üzere yararlanılmayan vücut aksamının olmadığı söylenebilir.⁵ Botanikte Kurt Üzüümü (Goji Berry) çok önemli bir meyvedir. Bitkinin orijini Asya olan ve çoğunlukla Tibet ve Moğolistan’da dünyanın en yüksek dağları olan Himalayalar’da yetişir. Kurt Üzüümü Goji Berry, dünyadaki besin değeri en yüksek olan meyvelerden biridir. Çok kuvvetli bir antioksidan olan bu meyve Çin’de tıp alanında 2000 yıldır kullanılıyor. Goji küçük yumuşak meyveleri olan 1.700 yıl boyunca Tibet’te üretilen çalı formunda bir bitkidir. Tibetliler yüzlerce yıl gojiden yaptığı ilacı, böbrek ve karaciğer tedavisinde kullanıyorlar.⁶

Astrolojide kurt, Güney gök kürede, Akrep ile Boğa arasında bulunan takımyıldızının adıdır. Atasözlerimizde ve deyimlerimizde kurt dikkat çekicidir. Birkaç örnek verecek olursak: Kurt kocayınca çakallara (veya köpeklere) maskara olur. Kurdun oğlu akıbet kurt olur. Bu atasözü ayrıca bize Karacaoğlan’ın şu dizelerini de hatırlatıyor:

« Şahin kocasa da vermez avını
Tâ ezelden kurt eniği kurt olur.»

Kurt dumanlı havayı sever. Kurda ensen (boynun) neden kalın demişler, kendi işimi kendim görürüm demiş. “Kurt izi ile it izi karıştı” sözü ise töreye ters düşülmeye başlandı, töre ihlal edildi, töresizler topluma yön vermeye başladı gibi durumları anlatan bir söz olarak kullanılıyor.

Bu durumu büyük Hak aşığı Sümmanî şiirleştirirken;

“ Gelmez artık şu dünyanın iyisi
Vezir olmuş has ahırın seyisi,
İtin emmisidir kurdun dayısı
Sürüyü güdecek çoban kalmadı”⁷

dizeleriyle açıklıyor.

Kurt gibi- deyimi işini bilir, girişken (kimse) için kullanılmaktadır. Yine Türkçe sözlükte Kurt Ağzı- 1. Gemi ve sandallarda halatın geçmesi için teknenin kenarına tutturulmuş, açığağz biçimindeki metal parçayı. 2. Doğrmanın birbirine geçen dişlerini 3. Çatıdaki dışa açılan küçük pencereyi ifade eder. Kurtağzı bağlamak- açıkta kalan hayvanların

⁵ Yaşar Kalafat, Destandan Yaşayan Halk İnançlarına Türk Kültür Coğrafyasında Kurt Kültü, <http://www.yasarkalafat.info/index>.

⁶ <http://www.dogalvadi.com/kurtuzumu.html>

⁷ Yaşar Kalafat, Destandan Yaşayan Halk İnançlarına Türk Kültür Coğrafyasında Kurt Kültü, <http://www.yasarkalafat.info/index>.

kurt tarafından boğulmasını önleme inancıyla çeşitli uygulamalar yapmak demektir. Kurt Kapanı- Güreşte rakibi alta düşürdükten sonra üstüne oturarak uylukları arasında ayak bağlama, bir yandan da iki kolu altından el geçirerek ağırlığı bel üzerine vermektir. Kurt Masalı- Birini oyalamak, kendini suçsuz göstermek için ileri sürülen gereksiz, inandırıcı olmayan sözleri ifade eder.⁸

Türk Destanlarında Kurt - Bozkurt: Türk destanlarında Kurt, Bozkurt adıyla geçer. Göktürkler dişi kurda “ulu ana”, Uygurlar erkek kurda “ulu ata”, Oğuzlar ise kurdu kendilerine büyük savaşlarda yol gösteren bir kılavuz olarak görmüşlerdir. Bazı Türk destanlarında Türklerin kurt soyundan türediği anlatılır (bk. Bozkurt destanı, Ergenekon destanı, Uygur Türeyiş destanı) İran destanı Şehnâme’de kurt bakışlı Türk’ün, İran kahramanı İsfendiyar’ı püskürtüp çöllere sürmesi anlatılır. Türk destanlarında görülen dişi kurt tarafından emzirilip büyütülme motifine Yunan, Roma, İtalyan, Alman ve Hint efsanelerinde de rastlanmaktadır. Oğuz Kağan destanında Oğuz Han tarif edilirken bazı yönlerden kurda benzetilir. Yine aynı destanda, Tuman’ın yırtıcı hayvanların, kurtların dilini bildiği hikâye edilir. Hükümdar olması üzerine bir şölen veren Oğuz Han, tebaasına “Kök böri bolsıngıl Uran”(Bozkurt sesi savaş parolamız olsun) der. Bu destanda yer alan başka bir motif de, gök yelesi erkek bir kurdun Oğuz Kağan’a yol göstermesidir. Göktürklerin Bozkurt destanında ise, düşmanları tarafından yok edilen Türk soyundan arta kalan bir çocuğu dişi bir kurdun himayesine alıp beslediği, onunla ilişkide bulunarak yeni bir neslin üremesini sağladığı hikâye edilir. Bu yeni nesil çocuklarından birinin adı da Asena (bozkurt) dır. Yine Göktürk destanlarından Ergenekon destanında Türklerin Ergenekon’dan çıkmasını sağlayan hakan da Börte Çene (Bozkurt) adını taşır. Uygurların Türeyiş destanında da kurt motifi yer alır. Dede Korkut hikâyelerinde “kurt yüzünün mübarek” olduğu belirtilmiştir. Şamanlık inancında da bozkurtun kutsal sayıldığı, dualarda adının geçtiği bilinmektedir. Türk destanlarındaki bozkurt motifi Moğollar tarafından da benimsenmiştir. Türkler, ongunları olan kurdu bayraklarına alem yapmışlardır. Kurt başı bayrak kullanma âdetinin Bozkurtlarda 18. Yüzyıla kadar devam ettiği biliniyor.⁹

Türk Folklorunda Kurt: Anadolu halkıyatında, destanî geleneğin izleri mahiyetinde, bozkutla ilgili inançlar devam etmektedir. Kurtların aşık kemiğinin nazara karşı çocukların omzuna takılması veya beşiğine asılması; bu kemiğin bulunduğu kesede bereketin eksik olmayacağı kanaatinin taşınması örnekler arasındadır. “Kurt motifinin koruma, uğur, bereket ve tedaviye çağırışım yaptığı bilinmektedir. Kurdun dişini cebinde taşıyan kimseye nazar değmez. Kurdun aşık kemiğini para çantasında taşıyan zengin olur. Bu kemik aynı zamanında çocuklar için nazarlık olarak kullanılır. Kurdun dişi gümüş kaplanır ve gelinin saçına takılır ise gelin nazar almaz. Kurt dişi, çocuk beşiklerinde kötü göze karşı koruyucudur.”¹⁰ Kurdun adamdan azma olduğu, silahla öldürülmesinin mümkün olmadığı ve öldürenin günaha gireceği inancı yanında, Nizip civarında kurtlar evliyası Kurt Baba’ya izafe edilen Kurt Baba tepesi bulunduğu halkıyat araştırmacıları tarafından tespit edilmiştir. Yabanabat

⁸ Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s.1261, 1262,1263

⁹ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi- Devirler /İsimler / Eserler / Terimler, Boz – maddesi, Dergâh Yayınları, C.1, İstanbul 1977, s.460 - 461

¹⁰ Yaşar Kalafat, “Gök Tanrı İnancından Günümüze Kadar Türk Halk İnançlarında Kurt, XIV. Türk Tarih Kongresi, 9-13 Eylül, TTK Yay., Ankara, 2002

(Kızılcahamam) ta Kese ile Sipahi köyleri arasındaki kaplıcanın bir kurt tarafından keşfedildiği de halk rivayetleri arasındadır.¹¹

Kurt izini kutsal saymak, kurt izine basılmış olmanın uğurlara vesile olacağına inanmak bütün Türk halklarının kültüründe yer aldığı gibi sözlü edebiyatında da yer alır.¹²

Türk Edebiyatında Kurt ve Kurt Motifi:

Alfred de Vigny'nin "Kurdun Ölümü" şiirinin en güzel açıklaması Yahya Kemal tarafından yapılmış, Türk milletinin verdiği büyük mücadeleyle kurdun verdiği ölüm kalım mücadelesi arasında bir benzerlik kurulmuştur. Aşağıda şiirin orijinalinden bir bölüm yer almaktadır:

« A voir ce que l'on fut sur terre et ce qu'on laisse
Seul le silence est grand ; tout le reste est faiblesse.
- Ah ! je t'ai bien compris, sauvage voyageur,
Et ton dernier regard m'est allé jusqu'au coeur !
Il disait : " Si tu peux, fais que ton âme arrive,
A force de rester studieuse et pensive,
Jusqu'à ce haut degré de stoïque fierté
Où, naissant dans les bois, j'ai tout d'abord monté.
Gémir, pleurer, prier est également lâche.
Fais énergiquement ta longue et lourde tâche
Dans la voie où le Sort a voulu t'appeler,
Puis après, comme moi, souffre et meurs sans parler »¹³

Alfred de Vigny (1797-1863) Fransız edebiyatının özellikle Romantik akıma mensup bir sanatkârdır.¹⁴ Alfred de Vigny, "Kurdun Ölümü" adlı şiiriyle bir Kurt avı macerasını vermek istemiştir. Yahya Kemal, bu ölüm kalım savaşıyla bizim var oluş mücadelemiz arasında bir benzerlik kurmuştur. Yahya Kemal'in anlatımıyla şiirin açıklaması diğer çevirilerden daha çok sevilmiştir. Çevirinin bizce en etkili olan son bölümünü alalım: "Hayattan ve bütün ıstıraplardan nasıl ferâgat edilir? Şu ulvî hayvanlar, yalnız siz biliyorsunuz!" Yeryüzünde ne olduğumuzu ve arkamızdan ne bıraktığımızı bir kere iyice hesap ettikten sonra anlaşılır ki ulvî olan ancak sükûttur, mâadası zaaftır." Şâir, kurdun o son bakışında ne demek istediğini anlıyor. Asıl hayvan, o son bakışıyla demek istiyor ki: "İnlemek, ağlamak, yalvarmak hepsi zillettir. Kaderinin seni sevkettiği yolda uzun ve ağır vazîfeni dişini sıkarak îfâ et! Sonra da benim gibi hiç ses çıkarmaksızın ızdırap çek ve öl! Yahya Kemal bu hikâye üzerinde çok düşünür: "Bu kurt hikâyesi kaç defa beni derin derin düşündürdü. Zannettim ki şâir Vigny bizim maceramızı anlatmış! O erkek kurt, ölen ordudur (Türk ordusu) ; o dişi kurt, anne Anadolu'dur (Türk Milleti), o kurdun yavruları İnönü ve Dumlupınar çocuklarıdır ki dul annelerinden aldıkları dersi tekrâr ediyorlar." "Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl!"¹⁵

¹¹ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi- Devirler /İsimler / Eserler / Terimler, Boz – maddesi, Dergâh Yayınları, C.1, İstanbul 1977, s.460 - 461

¹² Yaşar Kalafat, Destandan Yaşayan Halk İnançlarına Türk Kültür Coğrafyasında Kurt Kültü, <http://www.yasarkalafat.info/index>.

¹³ (http://poesie.webnet.fr/lesgrandsclassiques/poemes/alfred_de_vigny/la_mort_du_loup)

¹⁴ Bkz., (<http://www.academie-francaise.fr/immortels/base/academiciens/discours>)

¹⁵ Yahya Kemal Beyatlı, "Kurdun Dişisi ve Yavruları", Eğil Dağlar (İstiklâl Harbi Yazıları), İstanbul Fethih Cemiyeti. 2000, İstanbul, s. 91 – 93

Yahya Kemal'in bu çok beğenilen çevirisinden sonra pek çok çeviri yapılmıştır. Biz bunların içinden Vasfi Mahir Kocatürk'ün bir çevirisine yer vermek istiyorum. Yine aynı bölüm: “Heyhat! Şu koca insan adına rağmen ne kadar sefil mahlûklarız, kendimizden utanıyorum. Bütün ıztıraplarıyla beraber hayat nasıl terk edilebilir, asil hayvanlar, bunu siz biliyorsunuz. Bana kalırsa bütün bu dünya üzerinde yapılan ve bırakılan şeylerin içinde yalnız sükût büyüktür; geriye kalan her şey zaaftan ibarettir. Ah, vahşi seyyah! Ben seni çok iyi anladım. Ta kalbime giren son bakışın şöyle diyordu: Eğer elinden gelirse, okuya okuya ve çalışa çalışa ruhunu sabır ve metanetin en yüksek derecesine çıkar! Görüyorsun ki ben ormanlarda doğduğum için oraya derhal yükseldim. İnlemek ağlamak, yalvarmak, hepsi düşüklüktür. Kaderin seni çağırmak istediği yoldaki uzun ve ağır vazifeni hararetle yap, sonra benim gibi, ıztırap çek, ve hiç ses çıkarmadan öl!”¹⁶

Millî Mücadele dönemi edebiyatında Halide Edip'in “Dağa Çıkan Kurt” adlı hikâyesi temsil ettiği unsurlarla önemli bir yer taşımaktadır. “Dağa Çıkan Kurt” ilk defa Büyük Mecmua'da yayımlanır. Bu hikâye I. Dünya savaşı sonunda yenik düşen Türklerin kendinden kat kat üstün düşmanlarla mücadeleye giriştiğini anlatan yarı sembolik bir hikâyedir. Wilson Prensipleri'ni temsil eden Amerika, bu hikâyede ormanın en güçlü hayvanı file benzetilmiştir. Hikâye bir masal çeşnisi taşır, bu hikâye Üsküdar'da oturan fakir ve dindar, geceleri annesinden kurt masalı dinleyen bir çocuğun rüyasıdır ve bu çocuk, Millî Mücadele'ye karışan Türklerin sembolü olur.¹⁷

20. yüzyıl başlarında gelişen Türkçülük akımı ile İslamiyet öncesi kültür kalıntılarına ve bu arada destanlara önem verildi. Bazı Türkçü kuruluşlar, gazete ve dergiler bozkurta amblemlerinde yer verdiler. Özellikle Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, bozkurt resimlerine paralar, pullar üzerinde yer verildiği gibi, bazı resmi kuruluşların da amblemlerinde bozkurda yer verdikleri görülmektedir.

Yakup Kadri'nin “Ergenekon” adlı Mili Mücadele yıllarına ait yazıları ilk defa 1929 yılında Hamit Matbaası tarafından basılır. I. cildi Yakup Kadri'nin 1922 senesinde Ankara'ya gitmeden önce yazdığı makalelerden, ikinci cilt ise Ankara seyahatinden sonraki yazılardan oluşur. Bu ilk baskıda dikkat çeken bir özellik kitabın kapağında yer alan kurt resmidir. Bu yalnız kurt motifinin üstünde ise Ziya Gökalp'in şu dizeleri yer alır:

“Ergenekon yurdun adı
Börtüçene kurdun adı.”

Yakup Kadri, kitabının bu ilk baskısının önsözünde : “Ergenekon'u o devrin hissi ve fikri tarihine bir vesika teşkil eder ümidi ile çıkarıyorum, onun başka bir iddiası yoktur”¹⁸ diyerek amacını açıklıyor. Kitabın 1964 yılındaki baskısının önsözünde ise şu sözleri ilave ediyor: “Nerede ise yarım yüzyıllık bir hikâye bu. Ergenekon zaten bir masalın adı. Milli Mücadele ise Bozkurt destanı.”¹⁹

Kemal Tahir'in 1969 yılında ilk baskısını yapan “Kurt Kanunu” adlı romanı ise gerçek bir vak'a'ya dayanır. Yazar, “Kurt Kanunu”nda Mustafa Kemal'e 1926 Haziranında İzmir'de yapılmak istenen bir suikasti ele alır. Bu suikast hükümet tarafından haber alınır, yakalanan

¹⁶ Vasfi Mahir, “Kurdun Ölümü”, Şaheserler Antolojisi- I. Kitap, Devlet Matbaası, İstanbul 1934, s. 248

¹⁷ İnci Enginün, Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi, İÜ Yay., 1978, s.383

¹⁸ Yakup Kadri, Ergenekon - Milli Mücadele Yazıları, Hamit Matbaası, İstanbul 1929

¹⁹ Yakup Kadri, , Ergenekon - Milli Mücadele Yazıları, Remzi Kitabevi, 1964

on sanık İstiklâl Mahkemesi'nde idam edilir. Eserde İttihatçılarla olan hesaplaşma da dikkat çekicidir.²⁰

Kurt motifli bir başka eser, Atilla İlhan'ın “Kurtlar Sofrası” adlı eseridir. İlk baskısı 1963 yılına ait romanda 27 Mayıs öncesinde Türkiye'deki iş çevreleri ele alınmış, basın ve eğlence endüstrisi ve gençliğin durumundan bahsedilmiştir. Romanın kahramanı gazeteci Mahmut Bey'dir. Yazar bu kitabında memleketin nasıl kurtlar sofrası haline gelebileceğini gözler önüne seriyor.²¹ Atilla İlhan'ın “O Sarışın Kurt” adlı romanı ise 2007 tarihli dir. Eserin kapağında da anlaşılacağı gibi roman, Türk milletine savaşlarıyla, inkılapları ve hayatıyla, fikirleriyle kısacası her şeyiyle örnek olmuş, büyük önder Mustafa Kemal üzerine kurgulanmış bir eserdir. O Sarışın Kurt, Selim İleri'nin Sunuş'undaki ifadesiyle, "Attilâ Ağbi'nin", "siyasal düşüncesinin en büyük kahramanı" için yazarlığının en büyük eserlerinden biridir.²²

Cengiz Aytmatov'un “Dişi Kurdun Rüyalari” adlı eserinde ise “romanın kahramanı yeni bir Hristiyanlık anlayışının peşinde olan Abdias adlı bir Rus misyonerdir. Tabiatın, geleneğin temsilcisi ise dişi kurt Akbar'dır. Abdias'ın trajedisi, esrar mafyası, çevre düşmanlığı, Akbar'ın sabır yüklü yolculuğu müthiş bir kurgu ile anlatılır. Bütün dünyada çok büyük ilgi gören eser, ülkemizde ilginin dağılmaya başladığı 1990 yılında Ötüken Yayınevi tarafından yayımlandı.”²³ Akbar ve eşi Taşçaynar'ın öyküsü kısaca şöyle: Akbar ve Taşçaynar'ın dört yavrusu Bazarbay tarafından kaçırılır. Bazarbay yavruları hayvanat bahçesine satıp para kazanmayı amaçlayan kötü birisidir. Av dönüşü inlerine geri dönen Akbar ve Taşçaynar yavrularının olmadığını fark ederler. Bazarbay Boston'un evine gelerek orada saklanmaya başlar. Boston bu durumdan huzursuzdur. Bazarbay'ın kurt yavrularını yerine götürmesini ister. Bu amaçla yavruları satın almak isterse de Bazarbay, Boston'u sevmediği için ona yavruları satmaz. Boston bu kez kurtları ortadan kaldırmak için bir plan yapar. Koyun sürüsünün olduğu yere bir tuzak kurar. Akbar ve Taşçaynar sürüye doğru yaklaşır. Boston tam bu sırada Taşçaynar'ı vurur, Akbar'ı ise öldüremez. Akbar, Taşçaynar'ın ölümünden sonra uzun bir süre ortalıkta gözükmeyiz. Bir gün evlerinin önünde oynayan Kence'yi gören Akbar, Boston'un çocuğunu, inine götürmek için sırtına alır. Boston, kurda tüfeğiyle ateş eder. Ancak Boston oğlunu öldürdüğünü fark ettiğinde Bazarbay'ı bulacak onu da öldürecektir. Eserin sonunda Boston, yoluna perişan bir şekilde devam eder.²⁴ Kuşkusuz kurt motifi, edebi ürünlerde, daha uzun bir süre kullanılmaya devam edecektir. Popüler kültürde de, kurt motifinden çokça yararlanır.

POPÜLER KÜLTÜRDE KURT MOTİFİ:

Kurt, dünyanın çeşitli kültürlerinde farklı şekilde mitolojiye yansımış, bazen hayranlık duyulmuş, bazen de tehlike olarak görülüp nefret edilmiş bir türdür. Avrupa kültürlerindeki masallarda ve efsanelerde çoğunlukla tehlikeli ve nefret edilen bir kötülük sembolü olarak geçer. Bu kötü yansımanın bazı örnekleri, İskandinav mitolojisindeki dev kurt Fenrisulfr ile Skoll ve Hati karakterleri ve kurt adam efsanesinden dolayı. Ortaçağ Almanya'sından kalan “Kırmızı Şapkalı Kız” masalı ve bazı diğer masallarda da kötülüğün sembolü bir kurttur. Öte yandan, antik Roma kültüründe, kurt, Roma şehrinin kurucuları Romulus ve Remus'u emziren

²⁰ Kemal Tahir, Kurt Kanunu, İthaki Yayınları, İstanbul 2005

²¹ Atilla İlhan, Kurtlar Sofrası, İş Bankası Yayınları, 2002

²² Atilla İlhan, O Sarışın Kurt, İş Bankası Yay., 2007

²³ Mustafa Çetin, Cengiz Aytmatov - Hayatı ve Eserleri, <http://www.biyografi.net/kisiyrinti>

²⁴ Cengiz Aytmatov, Dişi Kurdun Rüyalari, Elips Kitap Evi, İstanbul 2005

kutsal bir yaratıktır. Orta ve Kuzey Asya kültürlerinde ve bu kültürlerle eski bir bağı olan Kuzey Amerika yerli kültürlerinde kurt daima hayranlık duyulan ve kutsal sayılan bir hayvan olarak karşımıza çıkar. Türklerde, Kuzey Amerika'nın Erokez, Aleut ve Tlingit halklarında kutsal ata ve halkın totemi olarak görülür. Alaska'da yaşayan Aleut halkı, atalarının ruhlarının kurtların içinde yaşadığına inanır ve her sene göç eden bufalo sürüleri geldiğinde vahşi kurt sürüleri ile yan yana koşarak onlarla birlikte bufalo avlarlar.²⁵

Resim 1: Roma şehrinin kurucuları Romulus ve Remus'u emziren kurt, antik heykel, bebek figürleri 15.yy'dan

Resim 2: Bulgaristan'ın ulusal simgesi olan Madarski Konnik ve yanındaki Kurt

Kurt adam efsanelerinin Ortaçağ Avrupası'na dayanmasına karşın, kökenleri daha eskilere gider. MÖ 5.yy.da yaşamış Eski Yunanlı tarihçi Heredot, Karadeniz kıyısında yaşayan kimi toplulukların büyücülerinin, yılın bazı günlerinde kurda dönüştüklerinden söz eder. Yunan mitolojisinde de kurda dönüşme inancı vardır. Yunan mitolojisine göre birgün ilah Jupiter, Arkadya kralı Lycaon'a kızarak onu kurda çevirir ve Lycaon da sonsuza dek kurt kalıp çevresini dehşete düşürür. Roma çağında ise Vergilius, Plinius, Propertius, Servius ve Petronius, kurt adamlarla ilgili öyküler yazmışlardır. Petronius, "Satyricon" adlı yapıtında tüm ayrıntılarıyla klasik bir kurt adam öyküsü anlatmaktadır.²⁶

Kurt motifi popüler kültürde daha çok sinema sektöründe yer alır. Mitolojide kendine "Lycaon" adlı bir karakterle yer bulan, ortaçağ efsanelerinde ise şeytanın ordusunda olduğu iddia edilen kurt adam, popüler kültüre 20. Yüzyılda yazılan gotik korku filmleriyle giriş yaptı. 1941 yılında Universal tarafından çekilen ve başrolünde Lon Chaney Jr'ın oynadığı film, kurt adam efsanesini geniş kitlelerle tanıştıran ilk film oldu. Ancak nitelik açısından en iyi çıkışını Jack Nicholson'ın başrolünde oynadığı 1994 yapımı Kurt/ Wolf filmiyle yaptı. Nitekim dolunay zamanı kurt şeklinde bir yaratığa dönüşme yeteneğine sahip bir insan olarak tasvir edilen mitolojik yaratığın tüm dünyayı büyülemesinden etkilenen yapımcılar, bu fırsatı kaçırmayarak, kurt adamı sembolik bir alt tür olarak seyircilerin beğenisine peşi sıra çıkarmaya başladılar. Yalnız bu süreç içerisinde kısaca peşi sıra piyasaya çıkan kurt adamlar

²⁵ Vikipedi, Özgür Ansiklopedi - <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kurt>

²⁶ Kurt Adam gerçeği - <http://www.bilinmeyenler.org/gizemli-olaylar/kurt-adam-gercegi.htm>

âleminde, tek bir farklılık yer aldı ki, o da elbette oyuncu değişimlerinden ibaret oldu. Onun dışındaki hemen hemen tüm detaylar da aynı kaldı. Kurt adam filmlerinin olmazsa olmazı olan dolunay, gümüş kurşun, gümüş asa ve ateş hemen her filmde başarılı birer obje olarak deyim yerindeyse hayata geçirildi. Kimi başarılı oldu, kimisi ise eğreti bir şekilde öylece kalakaldı.²⁷

Başarılı olan filmlerden biri yine bir Amerikan filmi olan en iyi film dahil 7 akademi ödülü kazanan, 1990 yılı yapımı Kurtlarla Dans (Dances with Wolves) adlı filmidir. Kevin Cosner - Teğmen John Dunbar, Amerikan İç Savaşı'nda önemli yararlılıklar göstermiştir. 1865 yılında, batıdaki terkedilmiş bir sınır karakoluna atanmak istediğinde bu isteği hemen yerine getirilir. Görevi, bölgeye getirilecek askerleri beklemek olacaktır. Sürekli sınır karakoluna gelen bir kurtla arkadaş olur. Bu kurtla oyunlar oynarken onu Sioux kabilesinden yerliler görür ve ona “kurtlarla dans eden adam” adını takarlar. Dunbar, doğanın ve yalnızlığın tadını çıkarırken tanıştığı Lakota Siularıyla yakınlaşır. Zaman içinde bu barışçıl Kızılderilileri daha yakından tanıyarak dostluğunu ilerletir. Onlardan biri gibi davranmaya başladığında, aslında Kızılderililerin büyüttüğü bir beyaz olan Tek Yumrukla Direnen'e âşık olacak ve gelen tehlikeleri de birlikte göğüsleyecektir.²⁸

Günümüzün en popüler filmlerden biri olan Alacakaranlık serisi filmlerinde gördüğümüz kurtlar ise, Orta Asya Türk toplumundan dünyaya yayılmış, birtakım efsanevi unsurlardan hareketle oluşturulmuş benzer. Filmde “Don değiştirmek”, yani insanken farklı hayvanların şekline dönüşme sahneleri en dikkat çekici sahnelerdir. Bu durum öncelikle bizim kültürümüzde ve Prof. Dr. Abdülkadir İnan'ın belirttiği gibi “Kahramanların suret değiştirmeleri, hayvan, ağaç, vesaire şekillerine girebilmeleri, canlarını bir hayvan, bilhassa kuş şekliyle saklamaları, bütün kavimlerin masallarında rastlanan ve bütün dünyaya yayılmış bir motiftir.”²⁹

“İlkel insana göre, yeryüzünde bulunan her varlık bir kuvvetin taşıyıcısıdır. Ayrıca, bir cisim birden fazla görünüşler altında da bulunabilir. Bununla birlikte, cisim farklı görünüşlere sahip olabilir; fakat bunlar geçicidir. Cismin asıl özelliği değişmez. Şekil değiştirme genellikle üstün bir güç (Allah, sihirbaz, cadı, evliya vb.) tarafından, ya yapılan bir iyiliğe karşı ödül ya da kötülüğe karşı ceza olarak gerçekleşmekte idi. Türk efsane ve masallarında, şekil değiştirme motifine ilişkin olarak “donuna girmek” deyiminin kullanıldığı görülmektedir.”³⁰

Özellikle, Alacakaranlık serisinin son filmde kurtlar ve vampirler arasındaki ezeli mücadelenin Bella Swan'a âşık iki gençle hız kazanması dikkat çekiyor. İzleyenlerin insanken kurda dönüşümü, don değiştirme (methamorphose) gözleriyle görmesi kurt efsanesine başka bir boyut katmaktadır. Güzel Bella ya Edward Cullen'i, ya da kurt kanı taşıyan Kızılderili Jacob Black'i seçecektir. Kurt şekline girmek, (methamorphose) hallerine özellikle Türk destanlarında sıkça rastlandığı düşünülürse, filmdeki sahnelerin menşei daha iyi anlaşılacaktır.

“Kız ve Kurt” adlı 2011 Kanada yapımı film, bildiğimiz “Kırmızı Başlıklı Kız” adlı masaldan uyarlanmış. Valerie (Amanda Seyfried) iki erkek arasında kalmış genç ve güzel bir kızdır. Köyün en güzel kızı Valerie, gönlünü yoksul Peter' a (Shiloh Fernandez) kaptırmıştır.

²⁷ Ebru Altın, Kurt Adam: Dolunay'da hayatın karanlık yönüne bakmak

<http://izlenimlerinderinligi.blogspot.com/2010/09/kurt-adam-dolunaya-hayatn-karanlk.html>

²⁸ <http://www.intersinema.com/kurtlarla-dans-filmi/>

²⁹ Abdülkadir İnan, Makaleler ve İncelemeler, Ankara 1968, s.461; don değiştirmeye ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Bahaeddin Ögel, “Türk Gelenekleri ile Destanlarında Don Değiştirme”, Türk Mitolojisi, C.II, TTK Basımevi, Ankara 1995, s.133-143

³⁰ Erman Altun, “Şekil- Don değiştirme (methamorphose)”, Türk Halkbilimi, Kitabevi, İstanbul 2007, s.113

Ancak ailesi onu varlıklı Henry (Max Irons) ile evlendirmek istemektedir. Birbirini kaybetmek istemeyen âşıklar, birlikte kasabadan kaçma planları yaptığı sırada korkunç bir olay yaşanır. Valerie' nin kız kardeşi köyün çevresinde, karanlık ormanda sinsice dolaşan bir kurt adam tarafından vahşice öldürülmüştür. Yıllarca, insanlar bu yaratığa ayda bir kez hayvan kurban vererek kendilerine zarar vermesini engellemişlerdir. Ta ki, bir dolunay gecesi, kurdun aralarından birini öldürmesine dek. Köy halkı intikam almak için, ünlü bir kurt adam avcısı olan Peder Salomon (Gary Oldman)'dan yardım isterler. Lakin Pederin gelişiyile hiç beklemedikleri bir gerçeği öğrenirler. Kurt gündüzleri insan kılığında dolaşıyordur ve içlerinden hangisi olduğu bilinmemektedir. Her dolunayda ölü sayısı arttıkça, Valerie kurt adamın sevdiği biri olabileceğinden şüphe duymaya başlar. Tüm köyü panik sarmıştır ancak Valerie yaratıkla arasında çok özel bir bağ olduğunu keşfeder. Sonunda kurdun Valerie' nin öz babası olduğu anlaşılır.³¹

Türkiye'de ise özellikle “Pana Film tarafından yapımı gerçekleştirilen “Kurtlar Vadisi” serileri dikkat çekmektedir. Milliyet gazetesinde yayımlanmış bu konuyla ilgili bir yazıyı aynen alıyoruz: “Ekibin serüveni “Kurtlar Vadisi” dizisiyle başladı, ardından “Kurtlar Vadisi Terör” geldi... Şirket, “Kurtlar Vadisi Irak” filminin ardından “Kurtlar Vadisi Pusu” dizisi ve “Kurtlar Vadisi Filistin” filmini çekti...“Kurtlar Vadisi Pusu” için bu kez TNT ile anlaşan Pana Film, yeni bir dizinin hazırlığı içinde. TRT- 1 için çekilecek dizinin senaristi, yönetmeni ve başrol oyuncularını belli... Kafayı “Kurt”la bozan Pana Film'in TRT- 1 için çekeceği dizi Kemal Tahir'in ölümsüz eseri; Kurt Kanunu.³²

SONUÇ

Bu makalenin konusunu kurt motifi oluşturmaktadır. Kurt motifi ve kurda dönüşme, içinde kurt motiflerinin olduğu ürünler, Ortaasya Türk kültüründen tüm dünyaya yayılmıştır. “Birçok hayvanda söz konusu olduğu gibi, kurtlar da İslâmiyetten sonra, eski ilahi anlamlarını büyük ölçüde kaybetmiştir. Birtakım kalıntılarsa tamamıyla İslamiyet'e uydurulmuştur. Kurdun bazı olumsuz anlamlar kazanması dışında, özellikle yiğitlik ya da güç simgesi olması, nazardan koruyucu sayılması gibi bazı anlamları devam etmektedir.”³³

Bir gerçek var ki, kültürümüze ait mitleri tanımadığımız, bu mitleri gelecek nesillere aktaramadığımız ve onları daha çağdaş formlar içine sokmayı beceremediğimiz müddetçe kendimizi tanıyamayacak, bir o kadar da kendimizden uzaklaşacağız. O zaman, bu ürünleri farklı kültürlerde, farklı edebi türlerde ve özgün şekillerde görmeye devam edecek, motifin anlamlarına uzaktan da olsa yeni anlamlar katmaya çalışacağız. Oysa Mustafa Kemal Atatürk'ün dediği gibi: “Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şümüllü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”

KAYNAKLAR

- ALTUN, Erman (2007), “Şekil- Don değiştirme (methamorphose)”, Türk Halkbilimi, Kitabevi, İstanbul
AYTMATOV, Cengiz (2005), Dişi Kurdun Rüyalari, Elips Kitabevi, İstanbul

³¹ Kız ve kurt- <http://www.sinemalar.com/film/103840/Kiz-ve-Kurt>

³² <http://magazin.milliyet.com.tr/pana-yine-kurtdedi/magazin/magazinyazardetay>

³³ Yaşar Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2010

- BEYATLI, Yahya Kemal(2000), “Kurdun Dişisi ve Yavruları”, Eğil Dağlar (İstiklâl Harbi Yazıları), İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul
- ÇORUHLU, Yaşar (2010), Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
- ENGİNÜN, İnci (1978), Halide Edip Adivar’ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi, İÜ Yay., s.383
- Halide Edip (1919), “Dağa Çıkan Kurt”, Büyük Mecmua, nr.13, 16 Teşrinievvel.
- Halide Edip, Dağa Çıkan Kurt (1989), Remzi Kitabevi, İstanbul
- İLHAN, Atilla (2002), Kurtlar Sofrası, İş Bankası Yayınları
- İLHAN, Atilla (2007), O Sarışın Kurt, İş Bankası Yayınları
- İNAN, Abdülkadir (1968), Makaleler ve İncelemeler, Ankara
- KALAFAT, Yaşar (2002), “Gök tanrı İnancından Günümüze Kadar Türk Halk İnançlarında Kurt, XIV. Türk Tarih Kongresi, 9 -13 Eylül, TTK Yay., Ankara
- KERMAN, Zeynep (1984), “Sami Paşazade Sezai’nin Roman ve Hikâyelerinde Kuş Motifi”, Mehmet Kaplan’a Armağan, Dergâh yayınları, İstanbul
- MAHİR, Vasfi (1934) , “Kurdun Ölümü”, Şaheserler Antolojisi- I. Kitap, Devlet Matbaası, İstanbul
- ÖĞEL, Bahaeddin (1998) , “Türk Geleneği ile Destanlarında Kurt”, Türk Mitolojisi, C.1, TTK Basımevi, Ankara
- ÖĞEL, Bahaeddin (1995), “Türk Gelenekleri ile Destanlarında Don Değiştirme”, Türk Mitolojisi, C.II, TTK Basımevi, Ankara
- TAHİR, Kemal (2005), Kurt Kanunu, İthaki Yayınları, İstanbul
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi - Devirler /İsimler / Eserler / Terimler (1977), Dergâh Yayınları, C.1, İstanbul, s. 460 – 461
- Türkçe Sözlük(2005), TDK Yayınları, Ankara
- Yakup Kadri (1929), Ergenekon - Milli Mücadele Yazıları, Hamit Matbaası, İstanbul
- Yakup Kadri (1964), Ergenekon - Milli Mücadele Yazıları, Remzi Kitabevi, İstanbul

İNTERNET ADRESLERİ:

- [http:// www.academie-francaise.fr/immortels/base/academiciens/discours](http://www.academie-francaise.fr/immortels/base/academiciens/discours)
- <http://www.dogalvadi.com/kurtuzumu.html>
- Ebru Altın, Kurt Adam: Dolunay'da hayatın karanlık yönüne bakmak
<http://izlenimlerinderinligi.blogspot.com/2010/09/kurt-adam-dolunaya-hayatn-karanlk.html>
- <http://www.intersinema.com/kurtlarla-dans-filmi/>
- Kız ve kurt- <http://www.sinemalar.com/film/103840/Kiz-ve-Kurt>
- Kurt adam gerçeği - <http://www.bilinmeyenler.org/gizemli-olaylar/kurt-adam-gercegi.htm>
- <http://magazin.milliyet.com.tr/pana-yine-kurtdedi/magazin/magazinyazardetay>
- http://poesie.webnet.fr/lesgrandsclassiques/poemes/alfred_de_vigny/la_mort_du_loup
- Mustafa Çetin, Cengiz Aytmatov - Hayatı ve Eserleri, <http://www.biyografi.net/kisiayrinti>
- Vikipedi, Özgür Ansiklopedi -<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kurt>
- Yaşar Kalafat, Destandan Yaşayan Halk İnançlarına Türk Kültür Coğrafyasında Kurt Kültü,
<http://www.yasarkalafat.info/index>